

"Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи"

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

13 – 15 квітня 2007 р.

Чернігів
"Сіверянська думка"
2007

УДК 902.2
Ч 99
ББК Т 4 (2) 4

Редакційна колегія

Дятлов В.О. (відповідальний редактор)
Коваленко В.П. (відповідальний секретар)
Коваленко О.Б.
Луценко Р.М.
Мезенцев В.І.
Моця О.П.
Ситий Ю.М.
Терещенко О.В.
Шумей О.В.

Оргкомітет конференції

Коваленко В.П. (голова)
Коваленко В.В. (прес-секретар)
Луценко Р.М. (заступник голови)
Скороход В.М.
Терещенко О.В.
Тимошенко К.М. (секретар)
Чугаєва І.М.
Шумей О.В.

Ч99 **Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи:** Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції (Чернігів, 13 – 15 квітня 2007 р.) / Інститут археології НАН України, Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, Інститут археології та стародавньої історії Північного Лівобережжя. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – 220 с.

УДК 902.2
ББК Т 4 (2) 4

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

© Інститут археології НАН України, 2007
© Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2007
© Автори, 2007

Зміст

ПЕРЕДМОВА 7

***Antoniuk Ludwik** (Toronto)*
THE UNIFICATION OF POLAND AND LITHUANIA: FROM KREWO TO LUBLIN 11
***Балух Олексій** (Чернівці)*
«ШИПИНСЬКА ЗЕМЛЯ» ЗА ПИСЕМНИМИ ТА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ 13
***Берест Юрій, Осадчий Євген** (Охтирка, Суми)*
ОХИТСЬКИЙ БЛАГОВІЩЕНСЬКИЙ МОНАСТИР XVII – XVIII СТ. 14
***Бізюк Наталія** (Чернігів)*
РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ "ХРИСТИЯНСЬКІХ ЦІННОСТЕЙ"
ЗА ДОБИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ 16
***Блага Ольга** (Львів)*
ОБОРОННІ СПОРУДИ ПЛІСНЕСЬКА В СЛОВ'ЯНОРУСЬКИЙ ЧАС 18
***Блакитний Максим** (Чернігів)*
МАТЕРІАЛИ З СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ
НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСІВ "ЧЕРНИГОВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ
ИЗВЕСТИЯ" ТА "ВЕРА И ЖИЗНЬ" 21
***Боднарюк Артур** (Чернівці)*
ДОСЛІДЖЕННЯ ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ В 2005 РОЦІ 24
***Бондар Олександр** (Чернігів)*
СИСТЕМА ДРУЖИННИХ ТАБОРІВ НАВКОЛО ЧЕРНІГОВА В IX – XI СТ. 25
***Брусенцов Олег** (Брянск)*
К ВОПРОСУ О СТЕПЕНИ ЗАСЕЛЕНИЯ ПЕТРОВСКОЙ ГОРЫ
СРЕДНЕВЕКОВОГО БРЯНСКА 29
***Вайло Олександр** (Чернігів)*
ПОГРОМ БАТУРИНА 31
***Вахонеев Виктор** (Киев)*
ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ ПОЗДНЕСРЕДНЕВЕКОВОЙ КРЕПОСТИ
ПОНДИКО В ВОСТОЧНОМ КРЫМУ 33
***Володарець-Урбанович Ярослав** (Полтава)*
КОЧІВНИЦЬКІ ЕЛЕМЕНТИ АРЕАЛУ ПЕНЬКІВСЬКИХ
СТАРОЖИТНОСТЕЙ ПОЛТАВЩИНИ 35
***Воробей Ніна** (Чернігів)*
СВЯЩЕННІ ДУБИ ПЕРУНА 38
***Глембоцький Вадим** (Кам'янець-Подільський)*
ТИПОЛОГИЯ СТРЕЛ С ГУБИНСКОГО ГОРОДИЩА XII – XIII ВЕКОВ 43
***Гордієнко Дмитро** (Київ)*
ДО СЕМАНТИКИ ДЕСЯТИННОЇ ЦЕРКВИ В КИЄВІ 45
***Гребенкина Наталия** (Воронеж)*
ХРОНОЛОГИЯ КЕРАМИКИ СРЕДНЕВЕКОВОГО
СЕЛИЩА ДМИТРОВСКОЕ-2 В ПОДМОСКОВЬЕ 47
***Гржибовська Наталія** (Кам'янець-Подільський)*
ЗЕМЛЕРОБСЬКІ ЗНАРЯДДЯ ГУБИНСЬКОГО ГОРОДИЩА 50
***Гурьянов Артем** (Брянск)*
ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ЧЕРНИГОВО-БРЯНСКОГО КНЯЖЕСТВА
ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIII В. 52
***Данілович Володимир** (м. Тернопіль)*
ТОПОНІМИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ С. ЛИТВИНІВ
ПІДГАЄЦЬКОГО РАЙОНУНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ 54
***Демиденко Тамара** (Вінниця)*
„НОВЕ МІСТО" XVI – XVII СТ. – НОВА СТОРІНКА ІСТОРІЇ МІСТА ВІННИЦІ 57
***Дем'яненко Денис** (Чернігів)*
МОНГОЛЬСЬКА НАВАЛА 1239 Р. НА ЧЕРНІГІВ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК 59

Джолос Сергій (Черкаси)
ПРИРОДНІСТЬ САКРАЛІЗАЦІЇ МОНАРХІЧНОЇ ВЛАДИ 61
Діденко Єлизавета (Львів)
ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ XIII СТ. – ХРАМУ СВ. ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ У ЛЬВОВІ 63
Довгий Сергій(Чернігів)
РАННЬОСЛОВ'ЯНСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ ОЛЕКСАНДРІВКА-І ПОБЛИЗУ ЧЕРНІГОВА 66
Дурицький Платон (Чернігів)
ДАВНЬОРУСЬКІ ВОДНІ ШЛЯХИ В МЕЖИРІЧЧІ ДНІПРА І ДЕСНИ 68
Дятлова Тетяна (Чернігів)
БІБЛІЙНІ МІФИ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОСТІ (на прикладі сучасної американської літератури) 69
Егорова Наталья (Воронеж)
БАЗА ДАННЫХ «АРХЕОЛОГИЧЕСКАЯ КОЛЛЕКЦИЯ ВОРОНЕЖСКОГО ОБЛАСТНОГО КРАЕВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ» 70
Zajac Talia (Toronto)
ANNA IAROSLAVNA IN THE CONTEXT OF EARLY CAPETIAN ROYAL MARRIAGE AND QUEENSHIP 74
Зінченко Наталя (Харків)
ОСНОВНІ ВИДИ КЕРАМІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ПОСЕЛЕННЯ ВЕРХНІЙ САЛТІВ КІНЦЯ XVII – XVIII СТ. 75
Іванців Артем (Дніпропетровськ)
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ВАЛІВ НОВОБОГОРОДИЦЬКОЇ ФОРТЕЦІ 1688 РОКУ 77
Івчик Наталія (Рівне)
ВОЛИНСЬКІ ХРАМИ ПЕРІОДУ ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 79
Ільків Микола (Чернівці)
ЛІТОПИСНИЙ ГОРОДОК НА ЧЕРЕМОШІ: ПРОБЛЕМА ЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ 80
Калашник Євген (Полтава)
СЕРЕДНЬОВІЧНА АМФОРНА ТАРА НА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯХ ПОЛТАВЩИНИ 83
Капустин Кирил (Рівне)
ДО ПИТАННЯ ПРО ТОРГІВЕЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ПЕРЕСОПНИЦІ 86
Квітковський Віктор (Харків)
ДО ПРОБЛЕМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЖИТЕЛ ЛІСОСТЕПОВОГО ВАРІАНТУ САЛТОВО-МАЯЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ 88
Кисіль Світлана (Чернігів)
ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА РЕМІСНИЧОГО ВИРОБНИЦТВА ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII – XVIII СТ. 90
Клименко Роман (Чернігів)
ТРАНШЕЯ ВОДОГОНУ ПО ТЕРИТОРІЇ ВІДКРИТОГО ПОСАДУ 92
Коваленко Ольга (Чернігів)
Г.О. МИЛОРАДОВИЧ – ДОСЛІДНИК І ПУБЛІКАТОР ЛЮБЕЦЬКОГО СИНОДИКА 93
Комарцова Альона (Запоріжжя)
МОГИЛЬНИК ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ НА БЕРЕЗІ КАХОВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА 96
Коротя Олексій, Осадчий Євген (Суми)
СЕЛІТРЕННИЙ ПРОМИСЕЛ НА БІЛОПІЛЬЩИНІ У XVII СТ. 97
Кравченко Олександр, Осадчий Євген (Суми)
МЕЖИРІЧЧЯ ПСЛА ТА СЕЙМУ У II ПОЛ. XVII СТ. 99
Крижановський В'ячеслав (Київ)
ХРАМ СТРІТЕННЯ ГОСПОДНЬОГО У МІСТІ КИЄВІ 101
Кузора Євген (Чернігів)
ДВІ ЛЮЛЬКИ З ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ 103
Khan Waqas (Toronto)
FRESCO PAINTINGS OF MEDIEVAL SERBIAN MONASTERIES 105
Лек Олена (Львів)
ПРО ГОСПОДАРСЬКІ СПОРУДИ КУЛЬТУРИ ТИПУ ЛУКИ-РАЙКОВЕЦЬКОЇ (за матеріалами поселень українського Прикарпаття) 107

Лупиненко Юрий (Гомель)
КНЯЗЬ МСТИСЛАВ ГЛЕБОВИЧ В КОНТЕКСТЕ СОБЫТИЙ ОСЕНИ 1239 ГОДА 110
Луценко Роман (Чернігів)
СТРАХ ЗАЛОЖНИХ МЕРЦІВ 113
Ляска Віталій (Львів)
ДОЛІТОПИСНИЙ ГАЛИЧ 114
Матейчук Мирослав (Чернівці)
ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ДАВНЬОРУСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ 117
Миронюк Андрій (Львів)
ДОВКІЛЛЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ПШЕВОРСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ 119
Михайлюк Василь (м. Чернівці)
ХОЛОДНА ЗБРОЯ
(за матеріалами розкопок городища XIV ст. в с. Зелена Липа на Буковині) 122
Мінейко Ольга (м. Львів)
ДО ПИТАННЯ ПРО МАСОВЕ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА
(за матеріалами літописного Пліснеська) 124
Моця Катерина (Київ)
ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ВОЄННОЇ СПРАВИ
ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ТАВРИКИ В IV – XII СТ. 127
Мудрицька Маргарита (Чернігів)
КУЛЬТ СВИНІ (КАБАНА) У СХІДНИХ СЛОВ'ЯН 128
Непомящих Віталій (Київ)
ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРИЧНУ ТОПОГРАФІЮ БІЛГОРОДА КИЇВСЬКОГО 130
Нюх Віра (Чернігів)
ОБРАЗ ЯРОСЛАВА МУДРОГО В ІСТОРІОГРАФІЇ XIX СТ. 133
Осадчий Євген (Суми)
ЗАМОК ОЛЕШНЯ (варіант реконструкції) 135
Paljus Dolores (Toronto)
AN ANALYSIS OF FRANCIS DVORNIK'S NOTION OF SLAVIC UNITY 137
Пісканов Євген (Чернігів)
РОЛЬОВІ ІГРИ В ІСТОРІЇ 139
Пісня Олександра (Чернігів)
ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА IX-XIII СТ. ПРО СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ .. 140
Полов'ян Катерина (Суми)
ВЕНЕРИЧНІ ХВОРОБИ В УКРАЇНІ У XVI – XVII СТ.
(коментар щодо діагностики та лікування) 142
Пуголовок Юрій (Київ)
ПРО ПЛАНУВАННЯ ПОСАДУ ЛІТОПИСНОЇ ЛІТАВИ У X – НА ПОЧАТКУ XI СТ. 143
Рига Данило (Чернігів)
З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (1785 – 1797 РР.) 148
Руснак Олександр (Чернівці)
ЛЮЛЬКИ З РОЗКОПОК ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ 149
Рябцева Марина (Белгород)
О ГОТСКИХ ПОГРЕБЕНИЯХ В ВОСТОЧНОМ КРЫМУ В СЕРЕДИНЕ III – VI ВВ. 152
Садовська Альона (Вінниця)
ОБОРОННА АРХІТЕКТУРА ПОДІЛЛЯ XIV-XVI СТОЛІТЬ 153
Силенок Надія (Чернігів)
ПЕРШОПОЧАТКИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (наслідки та перспективи вивчення) 154
Ситий Микита (Чернігів)
ОБРОБКА АРХЕОЛОГІЧНИХ ДАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕДАКТОРА
ЕЛЕКТРОННИХ ТАБЛИЦЬ MICROSOFT EXCEL 156
Скороход В'ячеслав (Чернігів)
КОРАБЕЛЬНА СПРАВА ШЕСТОВИЦЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗНАХІДОК ЗАЛІЗНИХ ЗАКЛЕПОК) 158

Слобожаніна Наталія *(Чернігів)*
СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ
НА СТОРІНКАХ "ЧЕРНИГОВСКИХ ПАМЯТОК" ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ. 161
Сташевська Катерина *(Чернігів)*
КУРГАНИ СЛЕЦЬКОЇ ГРУПИ 163
Степанець Олена *(Чернігів)*
ГАПТУВАННЯ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ X – XIII СТ. 165
Сухонос Андрій *(Чернігів)*
НІМЕЦЬКІ КОЛОНІЇ У БІЛОВЕЗЬКОМУ СТЕПУ 168
Терёхина Віра *(Луганськ)*
ИЗДЕЛИЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА
ИЗ КОЧЕВНИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСОВ ПОДОНЦОВЬЯ 170
Терещенко Олександр *(Чернігів)*
ДАВНЬОРУСЬКІ НАБІРНІ НАРУЧІ (постановка питання) 172
Терещенко Олена *(Чернігів)*
ОБРАЗ ЗМІЇ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МІФОЛОГІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ
(аналіз архаїчної складової народних замовлянь) 175
Терещук Катерина *(Кам'янець-Подільський)*
ГОНЧАРНЕ ВИРОБНИЦТВО НА ГУБИНСЬКОМУ ГОРОДИЩІ В XII – XIII СТ. 177
Тимошенко Катерина *(Чернігів)*
НИЖНЄ ПОСЕМ'Я В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ. 180
Тригуб Олександр *(Чернігів)*
ПРОБЛЕМА СТАНУ ЖЕРЦІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ 184
Фатьков Алексей *(Брянск)*
НОВЫЕ ДАННЫЕ О РАСПРОСТРАНЕНИИ РОМЕНСКОЙ КУЛЬТУРЫ
В ВЕРХНЕМ ПОДЕСЕНЬЕ 186
Филипчук Андрій *(м.Львів)*
ПРО ОДИН ТИП УКРІПЛЕНИХ ПОСЕЛЕНЬ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ (IX – X СТ.)
В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИКАРПАТТІ
(за матеріалами розвідкових робіт вздовж р. Золота Липа) 188
Филипчук Олександр *(Чернівці)*
ТИТУЛИ КОМАНДНОГО СКЛАДУ РУСЬКО-ВАРЯЗЬКОГО КОРПУСУ
ЗА ДАНИМИ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ СФРАГІСТИКИ 192
Фокін Артем *(Чернігів)*
ТАКТИКА ТАТАРО-МОНГОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК ПРИ ОБЛОЗІ МІСТ 194
Хомец Максим *(Гомель)*
ПОСТРОЙКА XVI – XVII ВВ. НА ТЕРРИТОРИИ ГОМЕЛЬСКОГО «МЕСТА»
(предварительное сообщение) 195
Хрустанова Людмила *(Вінниця)*
ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 198
Чугаєва Ірина *(Чернігів)*
ДО ПРОБЛЕМИ ЛІТОПИСАННЯ МИХАЙЛА ВСЕВОЛОДОВИЧА ЧЕРНІГІВСЬКОГО 199
Шарпата Дарина *(Чернігів)*
ВИКОРИСТАННЯ ОКРЕМИХ ТИПІВ КЕРАМІКИ
ДЛЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ 202
Шелеп Володомир *(Львів)*
ДО ПИТАННЯ ПРО ПЛАНУВАЛЬНУ СТРУКТУРУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЧАСТИНИ ПЛІСНЕСЬКА В СЛОВ'ЯНОРУСЬКИЙ ЧАС
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ І.Д. СТАРЧУКА) 205
Шиманський Олексій *(Чернігів)*
З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ НЕКРОПОЛІВ БАТУРИНА 209
Щербань Тетяна *(Чернігів)*
ЯРОСЛАВ МУДРИЙ: НОТАТКИ ПСИХОЛОГА
ДО ІСТОРІЇ ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ 210
Яновський Ярослав *(Чернівці)*
ГУНСЬКИЙ МЕЧ В ЕПІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ І ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДАНИМИ 212
Ярцев Сергій
К ПРОБЛЕМЕ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ БОРАНОВ 214

П. Раппопорт відмічає, що "ця пам'ятка зодчества свідчить про зародження своєрідних особливостей, які відривають її від київської архітектурної школи" [7].

Таким чином, можна стверджувати, що в Київській державі виявилися тенденції творчого новаторства її зодчих. А з XII ст. починається, й до середини XIII ст. посилюється процес формування архітектурних шкіл з місцевими особливостями. До таких шкіл відносилась і волинська (Успенська собор, Василівська церква та церква Іоанна Богослова в Луцьку), що вирізняється рядом архітектурних споруд, що займають помітне місце в історії архітектури України.

---

1. Раппопорт П.А. Зодчество Древней Руси. – Л., 1986. – С. 48 – 49.
2. Максимов П.Н. Творческие методы древнерусских зодчих. – М., 1976. – С. 34 – 36.
3. Колосок Б.В. Сакральне мистецтво Володимира-Волинського. – Київ, 2005. – С. 56 – 57.
4. Січинський В. Архітектура старокнязівської доби (X – XIII ст.). – Прага, 1926. – С. 15.
5. Колосок Б.В. Сакральне мистецтво Володимира-Волинського. – Київ, 2005. – С. 74 – 75.
6. Малевская М.В. Древнерусское искусство. – СПб., 1997. – С. 20.
7. Раппопорт П.А. Древнерусская архитектура. – СПб., 1993. – С. 54.

Микола Ільків
(Чернівці)

ЛІТОПИСНИЙ ГОРОДОК НА ЧЕРЕМОШІ: ПРОБЛЕМА ЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Просторова локалізація літописних міст є важливим завданням історичної науки, без вирішення якого неможливо всесторонньо, а, отже, і об'єктивно висвітлити минуле населеного пункту та певного регіону. Одним із таких міст, яке згадується у відомому переліку "градів руських" Воскресенського літопису, є Городок на Черемоші. Населеного пункту з такою назвою на сучасній географічній карті немає, через що тривалий час місто вважалося загубленим і жодних спроб його локалізації не робилося.

Одним із перших намагався визначити його розташування академік М.М. Тіхоміров, який, вивчаючи "Список градів руських дальніх і ближніх", висловив припущення, що Городок на Черемоші був на території сучасної Вижниці [1]. Проте ця гіпотеза не підтвердилася. Б.О. Тимощук, археологічно обстеживши Вижницю та її околиці, не виявив жодних слідів середньовічних укріплень і датував початок розвитку населеного пункту не раніше кінця XV ст. У свою чергу, дослідник пов'язав літописне місто із згадуваним у молдавських документах Хмелевом і ототожнив його з городищем в ур. Городок у с. Карапчеві Вижницького району [2]. Аналогічну думку висловили Ю.О. Карпенко [3] та Д.Г. Бучко [4]. О.М. Масан та І.П. Возний, які пов'язують Перебиківську фортецю з "городом" Хмелевом, вважають, "що Карапчівське городище в ур. Городок без натяжок можна ототожнити з літописним Городком на Черемоші", який захищав підступи до долини Черемошу [5].

Однак, незважаючи на такий вагомий аргумент, як наявність городища в урочищі Городок, дана гіпотеза має декілька слабких місць. Насамперед те, що дослідники розглядали виключно землі Північної Буковини, тобто правобережжя Черемошу, про що джерело не повідомляє. В цьому аж ніяк не переконує нечітка вказівка, що перелічені міста є "волоськими", адже в "Списку" перед Городком на Черемоші названо

Коломию [6]. По-друге, викликає сумніви щодо ототожнення з літописним містом географічне положення Карапчівського городища. Воно розташоване поблизу р. Глибочок у глибині плато на чималій відстані від Черемошу – 10 км ! По-третє, на даній археологічній пам'ятці, незважаючи на грунтовне обстеження, не вдалося виявити посаду, слідів ремісничої чи торгівельної діяльності, культових споруд, чітко вираженої сільської округи та інших характерних археологічних ознак середньовічного міста. Назва ж урочища може носити не тільки власний, а й описовий характер. Зважаючи на перелічені обставини, необхідно по можливості переглянути місце локалізації даного "граду".

Городок на Черемоші, як було сказано вище, згадується у списку "руських градів" [7], складеному в 90-х роках XIV ст. на основі тексту середини століття [8], що не виключає можливості більш раннього існування населеного пункту. Крім приблизного часу існування "граду", з поданої у літописі його назви випливає наявність укріплень неподалік Черемошу. Отже, район можливого розташування Городка на Черемоші обмежується басейном цієї ріки, який становить 2560 км кв. Але малоймовірно, щоб літописне місто знаходилося далеко від русла (долини) ріки чи безпосередньо в горах. Тому район пошуку слід обмежити 45 км ділянкою течії від району Вижниця – Кути до Завалля. Оскільки населеного пункту з такою назвою немає, слід, в основному, оперувати археологічними даними.

На даний момент у досліджуваному регіоні відомо п'ять городищ слов'яноруського часу, причому чотири з них розташовані на лівобережжі Черемошу. Це городища у Кутах, два у Кобаках [9], Джурові [10] і, звісно, на правому березі в Карапчеві. Перелічені пам'ятки суттєво відрізняються за ступенем їх дослідженості, що робить вирішення проблеми значно важчим і на даний момент практично неможливим.

В с. Кутах в ур. Городище знаходиться давньоруське городище і грунтовий могильник з тіло покладеннями [11]. Городище було укріплене по схилу зрубною стіною із земляним укосом ззовні й займало площу близько 1.5 га [12]. Важливо, що в Кутах є соляні джерела, з ропи яких випаровували сіль.

Одна з пам'яток у с. Кобаках являла собою городище – общинний центр, який датується IX ст. і розташований на високому мисі правого берегу р. Рибниці [13], через що не може бути досліджуваним літописним містом. Друге городище давньоруського часу в Кобаках розташоване за 4 км від попереднього у північно-західній частині села в ур. Городище і охоплює площу 1.5 га (?) [14].

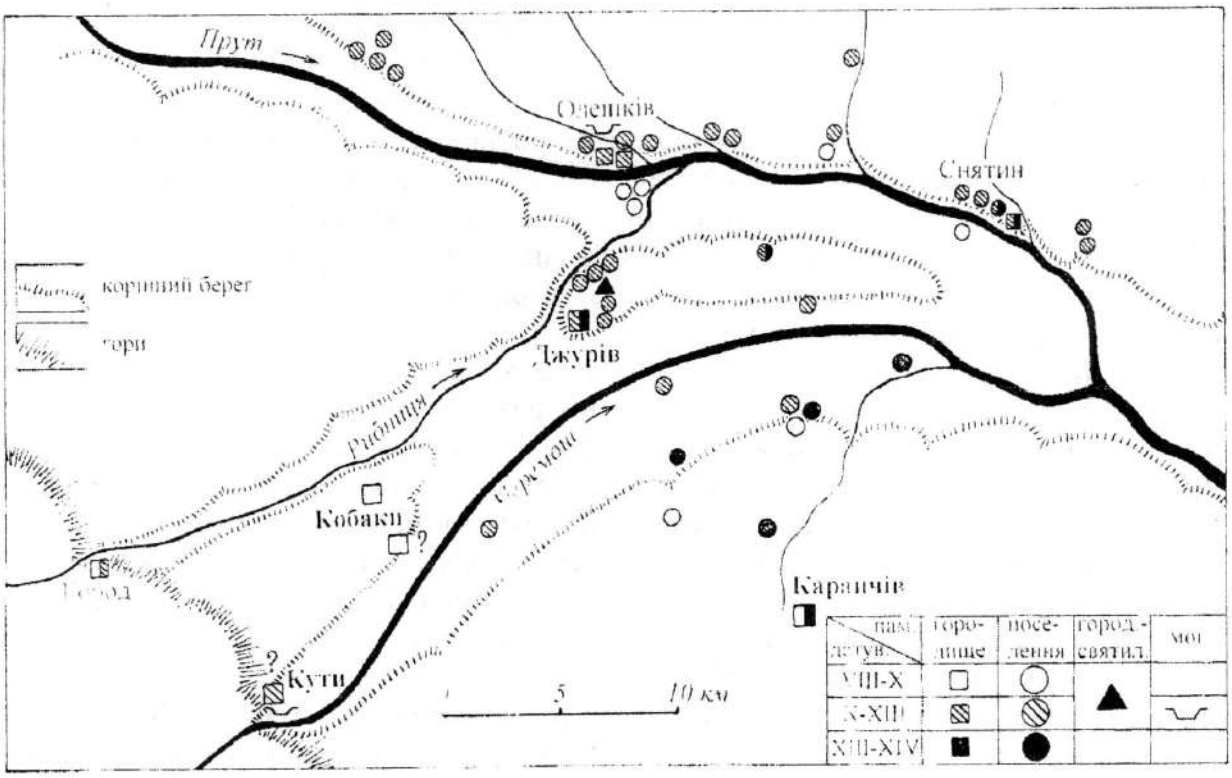
Недостатньо дослідженою залишається пам'ятка в с. Джурові Снятинського району, на якій у відслоненнях культурного шару виявлено наконечники арбалетних стріл [15]. Вони знаходять повні аналогії у знахідках із Зеленолипівського городища, що датується 60 – 80-ми роками XIV ст. [16]. Джурівське городище займає панівний у місцевості пагорб з відміткою 356 м в урочищах Чорновище і Брама над широкою долиною Черемоша і Рибниці, на ньому виявлено також кераміку XII – XIII ст. Поблизу, на східній окраїні села, розташоване велике давньоруське поселення [17]. Північніше, неподалік с. Рудники, досліджувалося відоме городище-святилище, яке функціонувало протягом X – XII ст. (згодом уточнено – до середини XIII ст.), а також три селища X – XI ст. й велике поселення XII – XIII ст. південніше від нього [18].

У зв'язку зі спробою локалізації Городка на Черемоші, необхідно провести спеціальне дослідження перелічених вище пам'яток, – городищ у Кутах, Кобаках (II) і Джурові. На останню пам'ятку (точніше, цілий комплекс пам'яток) вказує ряд серйозних обставин. Вона знаходиться безпосередньо біля долини річок Черемоша та Рибниці, на перехресті важливих шляхів. У південно-західному напрямку пролягав шлях на Кути, котрий іншим кінцем виходив на відому Молдавську дорогу. Берегом Рибниці та Прута прямував шлях до Снятина, з одного боку, та Олешківських городищ і Коломиї – з іншого. Таким чином, дане укріплення, на відміну від Карапчівського городища, справді контролювало важливі магістралі, що зручно з'єднували басейни Черемоша та Прута. Значна кількість різнохарактерних пам'яток може вказувати на існування укріпленого дитинця та посаду, культового осередку давнього міста. Також

заслуговують на увагу легенда про затонулу церкву і місцеві мікротопоніми: Брама, Чорновище (Каратура), Замчище, Знесінє, Городище (Копана гора), Підгородище, Рудники тощо.

Цікаво, що Б.О. Тимощук у своїй ґрунтовній узагальнюючій праці "Давньоруська Буковина" уже не ототожнював Карапчівське городище з літописним Городком на Черемоші [19], що, можливо, було пов'язане з проведенням розкопок у Рудниках та обстеженням городища в Джурові.

Таким чином, зважаючи на сучасний стан археологічних досліджень та наявну джерельну базу, на звання літописного "граду" можуть претендувати, крім Карапчівського городища, пам'ятки в Кутах, Кобаках (II) і, особливо, у Джурові.

1. Тихомиров М.Н. Список русских градов дальних и ближних // ИЗ. – 1952. – Т. 40. – С. 218, 223.
2. Тимощук Б.А. Исчезнувшие города Буковины // ВИ. – 1964. – № 5. – С. 215.
3. Карпенко Ю.О. Топоніміка гірських районів Чернівецької області. Конспект лекцій. – Чернівці, 1964. – С. 74.
4. Бучко Д.Г. Назви найдавніших поселень Північної Буковини // Час. – 1991. – Ч. 43. – С. 6.
5. Масан О.М., Возний І.П. Де лежав середньовічний "город" Хмелів? // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2000. – Вип. І – С. 102.
6. А се имена всьм градом русскым, дальним и ближним // Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. – М.-Л., 1950. – С. 475.
7. Там само.
8. Брайчевський М.Ю. Географічні межі Галицького князівства близько 1185 р. // Галич і Галицька земля: Збірник наук. праць. – Київ-Галич, 1998. – С. 27.
9. Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35. – Державний реєстр пам'яток археології. – С. 95.
10. Чабан Д. Село над бистроплинною Рибницею. Джурів 600. – Снятин, 1994. – С. 6.
11. Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35. – Державний реєстр пам'яток археології. – С. 95.
12. Томенчук Б.П. Разведки в Северном Прикарпатье // АО 1981 г. – М., 1983. – С. 326 – 327.
13. Тимощук Б.А., Михайлина Л.П. Новые славянские памятники в бассейне Прута // АО 1978 г. – М., 1979. – С. 411.

14. Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35. – Державний реєстр пам'яток археології. – С. 95.
15. Чабан Д. Село над бистроплинною Рибницею. Джурів 600. – Снятин; 1994. – С. 6.
16. Пивоваров С.В. Середньовічне озброєння з городища XIV ст. в Зеленій Липі // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2003. – Вип. II. – С. 204 – 215.
17. Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35. – Державний реєстр пам'яток археології. – С. 95.
18. Тимощук Б.А., Русанова И.П. Славянские святилища на Среднем Днестре и в бассейне Прута // СА. – 1983. – № 4. – С. 168-171.
19. Тимощук Б.О. Давньоруська Буковина. – К., 1982. – 206 с.

Євген Калашник
(Полтава)

СЕРЕДНЬОВІЧНА АМФОРНА ТАРА НА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯХ ПОЛТАВЩИНИ

Амфори з кримських гончарних центрів характерні для побуту кочівників кінця I тис. н. е., які вивозили їх із залежного від Хозарії Криму [1], та для їхніх сусідів. Вони яскраво виділяються у керамічних комплексах Лівобережжя і відомі порівняно давно. На початку XX ст. місцезнаходження уламків та цілої середньовічних амфор зафіксовані О.К. Тахтаєм у Пооріллі [2]; відома подібна кераміка й на слов'янських городищах та поселеннях Битиці, Вовків, Воїня, Волинцевого й ін. [3], відображаючи напрямок векторів тогочасних економічних зв'язків.

З обстежених місцезнаходжень походить лише 7 цілих посудин, інші репрезентовані уламками, за якими форма і аналогії встановлюються як винятки.

Типологічно кераміка поділяється на дві, різні за хронологією, групи: VIII – початку IX ст. та кінця IX – XI ст. — округлодонні, з витягнутим тулубом, і грушоподібні відповідно. Перші мають аналогії у виробах з Канакської балки, другі – серед керамічної тари візантійського кола.

Басейн р. Оріль

С. Климівка, Карлівський р-н. Цей регіон яскраво виділяється матеріалами кочівницького побуту кінця I тис. н. е. Звідси походять уламки і ціла амфора VIII – X ст. [4] (рис. 1.3), очевидно, пов'язані з місцевими салтівськими стійбищами.

С. Нехвороща, Новосанжарський р-н, ур. Васильківська фортеця (Української лінії). Уламки середньовічних амфор у комплексі кераміки салтівської культури [5].

С. Маячка, Новосанжарський р-н на лівому березі р. Оріль, у берегових відслоненнях виявлені уламки амфори групи I серед салтівської кераміки [6].

С. Ливенське, Новосанжарський р-н, ур. Лукнувате. По правому березі р. Оріль. Зафіксовано уламки середньовічних амфор. Поруч — більш рання кераміка [7].

Басейн р. Ворскла

Смт. Опішня, Зіньківський р-н. З пізньоволинцівського городища VIII ст. походить велика кількість уламків амфорної тари [8]. Кочівницькі елементи серед знахідок представлені доволі широко. За фрагментами тарного посуду експортуючою стороною, вірогідно, було населення Подонців'я. Матеріали відносяться до групи I.

У фондах ДМЗУГ (смт. Опішня) зберігається амфора з ***Валківського р-ну*** Харківської області (рис. 1.4), зі зруйнованого кочівницького могильника, але без уточненого місцезнаходження [9]. Тип I.